

AFRON-hoek in het Frysk Lânboumuseum te Earnewâld.

It MJITTEN en WEAGEN fan lânbouprodukten.

Te denken valt aan:

- Lengtematen (breedte-, hoogte-, diameter-) meten:
 - o lichaamsmaten:
 - een *vinger*; vingerbreed,
 - een *duim*; tomme, tûme; healtoms, toms, oardeltoms en twatoms hout, gjin tombreed tajaan,
 - een *palm*, de breedte van een hand, een oude lengtemaat van 1 dm,
 - een *handbreedte*, hân bree
 - een *voet*, foet, lengtemaat van 30 cm. ‘Wol in foet yn’t fjouwerkant groeie’.
 - een *el*, jellen, jelne, jellenstôk. ‘Hy wol altyd viif fearn foar in jellen hawwe’. ‘In sucht fan in jellen lang’.
 - een *vadem*, fiem, afstand tussen de toppen van de middelvingers bij zijwaarts gestrekte armen, lengtemaat van 6 voet. ‘Op gjin fuotten en fiemen nie’; ‘It roait fuotten noch fiemen’; In beam omfiemje,
 - met *stappen* iets opmeten, trêdzje,
 - enz.
 - met hulpmiddelen
 - o *duimstok*, tomstôk, diverse uitvoeringen
 - o *veemeetstok*, diverse uitvoeringen
 - o *zaaiplank* voor het afstellen van zaai pijpen van zaaimachine
 - o *meetstok* gebruikt bij het draineren
 - o *meetketting*, diverse uitvoeringen
 - o *rolmaat*, diverse uitvoeringen
 - o set *aardappel-maatplaatjes* (meestal van metaal), gebruikt bij het meten van de diameter van aardappelen (vierkantsmaat)
 - o set *bollen-maatplaatjes* (meestal van hout), gebruikt bij het meten van de ‘zift’ van bloembollen (omtreksmaat),
 - o enz.
- sorteren op maat:
 - o *aardappel-handzeven* voor sorteren van aardappelen 28, 30, 38, 40, 45, 50, 55 en 60 mm
 - o *bollen-handzeven* voor sorteren van bloembollen (werken met nummers – de zifmaat is ongeveer 1 cm per bolomtrek. Een zifmaat van 8/9 wil zeggen dat de bolomvang niet kleiner is dan 8 cm en niet groter is dan 9 cm),
 - o *zaad-handzeven* voor zaden (metaal, varkensleer, o.i.d.),
 - o sorteermachines met *verwisselbare zeven* voor zaden, aardappelen, bloembollen enz.
 - o verwisselbare en verstelbare *zeven van dorsmachines* (en maaidorsers),
 - o enz.
- Volumematen:
 - o *Ton* of vat van een hectoliter, ½ hectoliter, ¼ hectoliter voor losse producten zoals aardappelen, granen en zaden. Omgerekend naar kilogrammen krijg je de verschillende zaden andere hectoliter gewichten. Het materiaal kan van metaal zijn of van hout met een ijzerbeslag.
 - o Een *mud* of mudde aardappelen is een hectoliter. Een halve mud, een ‘heale mudde’ voor het meten van ‘wâldbeantsjes’ (Mulder)
 - o Een *baal* (jute zak) aardappelen is 50 kg
 - o *Korf*, een korf (kuorfol) = ½ hl, voor aardappelen 35 kilo voor uien 30 kg, een ‘fjirder’ aardappelen (vierde deel van een hectoliter) of een ‘tonne’ aardappelen. Een ‘tontsje’

is 5 kg aardappelen. Een 'kourfol' zandaardappelen weegt net iets minder dan 70 pond, kleiaardappelen net iets meer (Mulder).

- Een 'tonne' is 140 pond schors bij het eekschillen, een 'tonne' turf' is 2 hl.
- Een 'fjirder' boter is een ¼ vat (van 160 kg) of 80 pond of 40 kg. 'Hy is troch it fjirderflein' de boterkoopman is failliet gegaan.
- Een 'kop' van 1 liter. Een 'fiifkop', een 'twakop' en een 'kop' van een 'mingel'. Een 'heale kop' werd ook wel een 'pûnskop' genoemd (Mulder).
- Enz.

Gereedschap of werktuigen om te meten.

- Weegschaal, balansweegschaal (skealing (Mulder) skealje, skealjen, skealjes), met aan de ene kant 'wichten' en aan de andere kant het te wegen product. Verschillende afmetingen b.v. hele grote voor het wegen van stro en hooi,
- (Veer-, spiraal, staart- of honing-)unster in verschillende maten b.v. bij de melkcontrole gebruikt. Veeringster, spiraalingster, sturtingster, hunningster (Mulder). Ook wel 'hingster'
- Bascule met tarreergewicht en met of zonder verschuifbaar decimaalgewicht. Veelal met een overbrengings-verhouding van 1 : 10 zodat men met een kleiner aantal gewichten (wichten) toe kon dan dat er af gewogen wordt.
- Gewichten (wichten) van een koperlegering (de kleinere tot 'twa pûn' (Mulder) of van gietijzer). Verschillende maten en modellen elk met een eigen historie. Knopgewichten (met een knop) en Krukgewichten (met een beugel). Een set behoort te bestaan uit bv. 1 x 1 kg, 2 x 2 kg en 1 x 5 kg dan is er het gewicht van 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, tot en met 10 kg mee samen te stellen (of 1 x 1 ons, 2 x 2 ons, 1 x 1 pond en 1 x 2 pond) (of resp. 10 kg, 2 x 20 kg en 50 kg).
- Weegapparaat om het 'onderwatergewicht' van aardappelen te meten.
- Moderne weegapparatuur om aardappelen af te wegen (achter de sorteermachine)
- Enz.

Bollen- en groentezaken:

- bollenmanden
- weegapparatuur van de groenteboer (o.a. voor fruit, aardappelen, kool en sla)
- ziftmaten voor fruit

Algemeen.

- informatie over het ijken van apparatuur en gewichten
- gezegden en zegswijzen m.b.t. meten en wegen

Aanvullingen zijn gewenst.

Januari 2012, G.Herrema.